

— Բուսմէի տէմը եօլարը միւթէ-
ահաւաւ պարոն Հիւրտէն տիւնքի
կիւն ալընան պիւ թէկերաֆնամէտէ,
քէնտիսինն եազընտա Խոթանպօլա
մուլասըլէթ Խոթանքի իշար գըլընմըշ
տըր:

— Թայմն զազէթասը, կէշէնլըտէ
պիւր պէնտ տէրճ Խոթէնք, տէվէթի
Ալիեէ իլէ Եոննան տէվէթի միւնա-
ղասընտա, Էվրօրա գապինէթօլարը
Թարաֆընտան իթթիխազ օլունան մէս-
լէքէ տայիր մալիւմաթ վիւմիշ իտի:
Մէղքիւր զազէթա, Էվլէլա, մուսա-
խարէն օրտ Պիգօնֆիլտ Թարաֆըն-
տան գուլլանըլան լիսան ինկիլիզ գա-
պինէթօսուլա Ավթըրիա—Մտճօր հիւ-
քիւմէթի միւնանընտա թէնսսիս իտի-
լէն պիւր իթիլաֆըն սէմէրէսի օլտու-
ղունու, վէ սանիէն, Բուսիւր վէ իթա-
լիա տէվէթիւրինն, Եոննանիսթանըն
մէթալիպինէ մուլաֆաթաթ իթմէքի-
կէ բէք ազ մէյիլէրի պուլունտուղու-
նու պէնտան իթմիշ իտի: Պու քէրրէ
իսէ, Բարիս զազէթալարընտան պիւրի,
Թայմըլըն մէղքիւր մալիւմաթըն չու
եօլտա թասհիս իլլէմիշ տիւր:

Բուսիւր տէվէթիւրին, Եոննան մէ-
թալիպինէ գարըլ կէլմէքիկէ գա-
րար վէրմիշ օլտուղու սահիս տէյիլ
տիւր: Մլալլըզ կէրչի Եոննան գալմը-
նա խասիւմ իսէտէ, պու ճիւմէ մէղ-
հէպէն եազընլըզլար, միւսատտէ իթ-
մէղլէր քի, Սէն Բէթրէսպուրկ գապի-
նէթօսու, նէթիճէսի, Խալմըլա պիւր
մուգաֆթէրիսէթ հասըլ իտիճի պիւր
մէսլէքի, Եոննանիսթան գարըլընտա
իթթիխազ իլլէմիշ:

Իթիլալիա տէվէթիւրին կէլինճէ, չու
էսնատէ Իթալիա մէմալիքիստէ, Եոն-
նանիսթան լէհիստէ կէսիւրիլլէր եազ-
տըրըլմասը չայալարը տէվէրան իթ-
տիկի թագտիւրտէ, տէվէթի միւշա-
րիլլէյա, Եոննանիսթանըն թէվսի
թաօալիւրունա քէնտիսինն խասիւմ
կէօսթէրէմէզ: Պունտան պաշգա, մա-
լիւմիւմիլը տիւր քի, Բօմա գապինէ-
թօսու, Եարգ մէսլէսինն կիրտիկի
քաաֆթէյի գալըլարտա, քէնտի մէս-
լէքիւր, Սէն Բէթրէսպուրկ գապինէ-
թօսունուն մէսլէքիւր ուլտուրմուշ
տուր: Իմտի հէր իմարէ կէօսթէրիւր
քի, գըրալ Հիւմպէրթին վիւքէլաթը,
իշպու մէսլէտէ տալի, զիւրտէ Եոն-
նան գապինէթօսունա թէվէճիւհ
կէօսթէրէմէք տիւրլէր, նէթէքիւմ Պա-
պը Ալիեէ:

Կէլլէլիւմ Ալմանեաւա, պունուն
տալի Բուսիւր թարաֆընը իլթիլաթ
Խոթանքի պէնտան հաճէթ տէյիլտիւր:
Իմտի, Թայմըլըն պու խոսուստա Թը-
րանսանըն գաթիւն եալընըզ գալմըշ
օլտուղունու պէնտան իտիշի, զայրը սա-
հիս տիւր: Թագաթ պունտան Էվլէլ
տալի պէնտան իթթիլիլիլ իւզրէ, պիւր
(եանի Թրանսըլլար), պու կիւնքի կիւն
պիւր Թրանսըլլ մէսլէսի տիւր կիպի
Թագիլլէթ վէ Էհէմիլլէթ վէրիլմէք-
տէ օլտն չու մէթալիպ մէսլէսինն
Պէրլին գուլլըսիստէ Էօն աեազ օլմա-
տ իտիք, տահա իյի օլուր իտի:

Պիւզ, ինկիլիզ զազէթալարընըն
պու խոսուստա թուրքալարը մէս-
լէքի բէք ալէա պիւլիլիլ: Գօնլուլա-
րըմըզ, զազէթալարընըն միւսթագիլ
կիրտիլլէրինն նիսպէթէն, բօլթիլա-
նա միւսթէլիթ մէսլէլէրտէ ալէսսէ-
վիւնէ նիզամը սուրէթտէ տալմանըր-
լար, վէ Էլլէրինտէն կէլտիկի գաաար
հիւքիւմէթիւրինէ մուսլէնէթ իթմէք
իւզրէ, քէնտի իսթէքիլլէրին հիւքիւ-
մէթին թարաֆընը իլթիլաթ իտէր-
լէր, Իմտի, Եարգ մէսլէսինն միւշ-
քիւլաթը միւթէնէվիսանըն ալըլմըշ օ-
լանլար իլին, տէվէթի Ալիեէ իլէ Եոն-
նան միւնաղասընտա ինկիլիզ գապի-

նէթօսունուն թուրքալարը մէսլէքի ա-
լիքեալէն կէօրմէք միւշքիւլ տէյիլ
տիւր:

Հազըգաթը հալտէ, Եոննան գը-
րալիլէթիւրին թէվսի իթմէսի, Թրան-
ստան գիւրտէ ինկիլլէրաեա մէն-
ֆաթիլը տըր: Եիւպէնիլ ինկիլլէր-
ա գապինէթօսու, իլլէրունտէ տէվէ-
թի Օսմանիէնն տահա գիւրտէ քէս-
պի գաաֆ իթմէսի իհթիլմիւնէ մէպ-
նի, Եարգաա Սլալլըլա գարըլ իթթի-
լազ իտէճէկի մէսլէքի բօլթիլաեա
էսաա օլմազ իւզրէ, Եոննանլըզ գուլ-
վէթիւրին թէվսի լիւզուլունու հիսս
իլլէր, լաքին մէղքիւր գապինէթօ, Ա-
սիաեը Օսմանիտէ ինկիլիզ վէ Օսմանլը
թանդիմաթ լայիհալարընը իլթիլաթ
իթմէքտէ օլտուղունտան, պունլարըն
իճրասը իլին ինկիլիլ Թրանսսիսի,
կէրէք զաթը հազրէթի Բատիլահիւրին
վէ կէրէք վիւքէլաեը սալթանաթը Սէ-
նիլլէնն նէզտիլլէրտէ իթաեը խըտ-
մէթ իլլէմէքտէն կէրի տուրմամազա-
տըր: Տիկէր թարաֆտան Աֆղանիսթան
մուհարէպէսի սէպէպինտէն, ինկիլ-
լէրա գապինէթօսու, Հինտիսթան
իմէրաթօրիչասընըն թահլը թէպալ-
եթիւրտէ պունուն 80 միւթն իսլամ
թէպաաեը կիւճէնտիլլէրէ հիւշ պիւր
կէօնա հարէքթաթ պունունմամազըլա
մէճպուր օլմուշ տուր: Իմտի, ինկիլիլ
վիւքէլաեընը, Պապը Ալիլի կիւճէնտի-
լէպիլլը պիւր մէսլէք իթթիլաթ իթ-
մէմէլլէրինն սէպէպի պու տուր:

Եոն սօն վազըլարտա, Օսմանլը
ուսուրը մալիլէսի հազգընտա իտիլէն
մուլապէրաթըն գաթթ օլունտուղու
գէմանտա, օրտ Պիգօնֆիլտին իրա-
տը նուրթ իլլէմէսի տալի, պալէա-
տէքի սէօյլէթիլլէրինն թաստիգ ի-
տէր: Եէօյլէքի ինկիլլէրա գապինէ-
թօսու, չու Էսնատէ Պապը Ալիլի թագ-
եիլ իթմէքտէ օլտն ազէճէ իհթի-
եաաթը աճիլլէնն մուսլէնէթիլլէ,
յունիս Էթաթիլի մուգալլէտէն պէ-
րու թասիլմէտիլլէ բօլթիլաեա միւ-
սատտէլլէրի էլտէ իթմէք իմիտիլտէ
օլտուղունտան, թապիլաթըլա չիմտի,
Իսթանպուլտա չիւպէն արըզ իթմէք-
նէք պիւր լիսան իսթիլալիլլէ, թէվէճ-
հիւհաթը հազրէթի Բատիլահիւրի գա-
ղանաթ լիւզուլունու հիսս իլլէմէքտէ
տիւր: »

Կիւրուա զազէթասը չու սօն օթուզ
սէնէ զարֆընտա, եանի 1848 սէնէսին-
տէն պէրու հիւքմաարլար ալէյհիստէ
վուգու պունուն օլտն սուր գաստա-
րըն աթիտէքի ճէսլէլլինն նէշը իլլէ-
միշ տիւր:

1848 տէ Մօտէնա տուգասը ալէյ-
հիստէ:

1848 տէ վէ յունիս աեընտա Մէն-
տէն շէհրիստէ, օլ գէման Բուսիւր բը-
րէնսի օլտն իմէրաթօր կիլլեմ ալէյ-
հիստէ:

1852 տէ Բուսիւրանըն սօն գըրալ ա-
լէյհիստէ:

1852 տէ գըրալիլա վիլլէթօրեա ալէյ-
հիստէ:

1852 տէ իւշիւնիւ Նաբօլէօնուն սէյ-
եահաթը Էսնասընտա Մարսիլաեա
պիւր լաղըմ պունունմուշ տուր:

1853 տէ Ավթըրիա իմէրաթօրու Մա-
նարը Լիպլէնէթ թարաֆընտան աղըր-
նա եարալանմըշ տըր:

1853 տէ գըրալ Վիլլէթօր Էմմանէլ
ալէյհիստէ սուր գաստ օլունունմուշ տուր:

1853 տէ Օրէրա—Գօմիլ թէպթօ.
սու գարըլընտա իւշիւնիւ Նաբօլէօն
ալէյհիստէ սուր գաստ վուգու պուն-
ուն տուր:

1854 տէ Բարմա տուգասը մուհիլը
սուրէթտէ եարալանմըշ տըր:

1855 տէ Եանգ—Էլիլլէտէ իւշիւնիւ
Նաբօլէօն իւզէրինն Բիսնօթի նամըն-
տա պիւր շալս րէվօլլէր պօշալթմըշտըր:

1856 տա Պունանթէն նամընտա պիւր
քէս, գըրալիլա իւզալէլա իւզէրինն ա-
թէլ իթմէքտէ իլլէն, պիւր բօլիս մէ-
մուրու Թարաֆընտան սիւզ ու կիրիթթ
օլունուն տուր:

1856 տա Միւնսո նամընտա պիւր ա-
թէր, Նաբօլի գըրալ Թէրտիսանտը եա-
թաղան իլլէ վուրմուշ տուր:

1857 տէ Լօստրատան կէլմիշ օլտն
իւշ նէթէր իթալեանաթըն իւշիւնիւ
Նաբօլէօն ալէյհիստէ ֆէսատ գուր-
տուգալար թէպէյիլլէն իթմիշ տիւր:

1858 տէ իւշիւնիւ Նաբօլէօն ա-
լէյհիստէ Օրսիլի նամ շալս թարա-
ֆընտան պիւր ֆէսատ թէրթիլա իտի-
միշ տիւր:

1862 տէ Պատ շէհրիստէ, Պէքքէր
նամ թալէպէ թարաֆընտան իլլէ տէ-
ֆա Բուսիւր գըրալ ալէյհիստէ գուր-
չուն աթըլմըշ իսէտէ, թէսատիլլէ իթ-
տիլլէմէմիշ տիւր:

1862 տէ թալէպէտէն Պիւսիս Եոն-
նան գըրալ իւզէրինն գուրչուն սըգ-
մըշ տըր:

1862 տէ Լօստրատան կէլմիշ օլտն
իւշ նէթէր իթալեան, իւշիւնիւ Նա-
բօլէօն ալէյհիստէ ֆէսատ գուրտուգ-
ալար իլլէն, ալիլ ու կիրիթթ իտիլմիշ-
լէր տիւր:

1865 տէ Էյիլիս ճիւմհուր Լէնգօլ
գաթիլ ու թէլլէթ իտիլմիշ տիւր:

1866 տա, Սէն—Բէթրէսպուրկտա
Բուսիւր իմէրաթօրու իւզէրինն հիւ-
նու վուգու պունուն տուր:

1868 տէ Սըրապ պէյի բըրէն Միշէլ
գաթիլ ու թէլլէթ իտիլմիշ տիւր:

1871 տէ Իսրանեա գըրալ Ամէտէ-
նէ սուլի գաստ վուգու պունունմուշ տուր:

1872 տէ Բէրուա, 1873 տէ Պօլի-
վիտէ, 1875 տէ Էգուրթօրտա, վէ
1877 տէ Բարալէյա ճիւմհուրիսթէթ
րէյիլլէրի գաթիլ ու թէլլէթ գըլընմըշ-
լար տըր:

1878 սէնէսինն մայիս վէ յունիս
ալարընտա, Ալմանեա իմէրաթօրու
ալէյհիստէ իլլէ տէֆա սուլի գաստ
վուգու պունուն տուր:

1878 սէնէսի հոկտեմբերին 28 իւ-
տէ, Մօնգալի նամ շալս, պիւր թա-
պանա իլլէ Իսրանեա գըրալընը գաթիլ
իթմէկի թէճըրիպէ իլլէմիշ տիւր:

1878 սէնէսի նոյեմբերին 17 սինտէ,
Իթալեա գըրալընը, Բասանանթ նամ
շալս Էօլտիլլմէք իսթէմիշ իսէտէ,
մուլաֆթազ օլամմըշ տըր:

Նիհաեթ չըգան ապրիլ 17 սինտէ
վէ սապահըն ալաֆրանկա սաաթ 8ին-
տէ, Բուսիւր իմէրաթօրու ալէյհիս-
տէ պիւր սուլի գաստ վուգու պունուն
իսէտէ, համտ օլտն պաշա չըգմմըշ
տըր: Իմէրաթօրու միւշաթիլլէյհիս,
ալէյհիստէ սըգըլան գուրչունլարտան
գուրթուլմասը պունունլա իւշիւնիւ
տէֆա տըր:

— Բարիս Եոննան սէֆիլի թարա-
ֆընտան վազը օլտն թալէպ իւզէրի-
նէ, պահիլլէն նէզաթիլլէն Եոննա-
նիսթանտա պիւր թէրսանէ վէ պիւր տէ
հալուզ թէնսի ու ինչասը հազգընտա
թէտըրիլլէ իճրա իթմէք իւզրէ պիւր
գաաթան իլլէ պիւր պահիլլէ թօրճու
զապիլլէ, վէ պիւր տէ ինչասթը պահ-
րիլլէ միւհէնտիս թայիլի ու իլլամ
Խոթանքիլլին Բարիս զապիլլալարը եա-
զընտար:

— Բարիս զապիլլալարտան պիւրի-
սինտէ օլունուն տուր:

Էվալարընը սիւտանալարա թէս-
լիւմ իտէն վալիտէլլէ, պունտան պիւր
գալ մահ մուգատտէթ թօսգանանըն
ուգազ պիւր գասալալարտա վուգու
պունան տէհէթիլ վազընտը տըգաթ-
լընա օլունուն:

Մէղքիւր գասալալարտա Իւրսիլլա
Ֆիլթօն նամընտա վէ անճագ 30—35

եալընտա պիւր սիւտանա պուլունուպ,
մէղպուրէ, թարալարըն իլլինտէ քեալին
ուգազ պիւր խանէտէ եալընըգա, վէ
պինապէրին սայլ խանէլլէրտէն բէք
ուգազտա օլարագ իմարը Էվգաթ ի-
տէր իտի: Տէօրթ գէնկին տաաթ չօ-
նուլլարըն պու գաաթեա թէպիլմ իթ-
միլլէր իտի: Պիլաթէ մօսուլմար, վա-
լիտէլլէրինն քէնտիլլէրինն նէ տէրէճէ
ալազ պիւրիսինն թէպիլմ իթթիլլէրինն
պիլլէլլէր իտի: Չօնուգալարըն անա վէ
պապալարըն Էվալարընը բէք ալ տէֆա
կէօրմէյն կէլտիլլէրինտէն, մէղպուրէ,
պիւրաա տայիլմա մէթթուպ եազա-
րագ չօնուգալարըն իլլին պազը տէֆա
ազէն, վէ պազը տէֆա բուգա վէ
սայիլլէ իսթէր իտի: Չօնուգալարըն ա-
նա վէ պապալարըն, սիւտանանըն իս-
թէպիլլէ շէյիլլէր անիտէ կէօնտէրիլ-
լէր իտի: Պատէհու Իւրսիլա չօնուգ-
ալար Էօլտիլլէր իտի, նասըլ քի օն
սիօրթ ալըն իլլինտէ տօգուզ քիլլէրէ
մէթթուպ եազարագ, չօնուգալարըն
սիլ չըգաթըրընը սըրատա վէֆաթ
իթթիլլէրինն պիւրիլլէր իտի: Պիւր
գալ չօնուգ սահալլէրի պիւր իսթիլա-
րէ, Էվալարըն հազգընտա հազիլա-
թի հալի անլամեա մուլաֆթազ օ-
լունլար, շէյիլլէր, Իւրսիլանըն, չօ-
նուգալարա վիլտիլի սիւտան իլլինտէ սը-
չան օթու գօեարագ գէհիլլէմիշ օլ-
տուղունու թահգըզ իտէլլէր: Պու-
նուն իւզէրինն մէղպուրէ ալիլ ու կի-
րիթթ օլունուն, վէ մուհաթէմիսի պիւր
իճրա գաթիլ հիւքմ օլունուն:

Էվալարընը Էվիլիլլէրտէն թարտ
իտէն վալիտէլլէր, իշ պու ֆաճիա իւզէ-
րինն ալիլլէրիպ, միւսթագալլաե
պունուն խաթընըզա կէթիլլին:

— Էթիլլէրտէն ապրիլ ալաֆ. 25
թարիլլէր Գուրիէ տ'Օրիան զազէթա-
սընա պիւր վէճէի թիլ եազըլմըշ տըր:

Հիւքիւմէթ իմէթի ուսումն իլլալ
իտէն մատտէ, աղըմ աղըմ շէհրիլլ-
գէ տօլադտա օլտն մուհաթիլլէրին
էմիլ թէպիլլէլլէր, վէ միւմըն օլ-
տուգա պունլարըն նէֆսի շէհրիտէն
չըգալըլմալարը մէսլէսի տիւր: Իլլէ
վալիլ վիլաեթիլլէր թէլլէլլէլլէ, Պանգա
տիլլէթթու Մ. Պապ, Ժանտարմա մի-
րալալ Մ. Պիլլէթ, իւլլէթիլլէրտի,
վէ սայիլլէրինտէն միւրէքքէպ պիւր
ուլունուվէթ ճէմիլլէր թէլլէր օլուն-
ուն, վէ իլլէ տէֆա ապրիլ 18 տէ, Մ.
Արնիօթալլէրինն գուրանեաթ մարի-
ֆէթիլլէ, ֆէլլէլլատէ պիւր թէպթօ
օեոնուն ճրա իտիլլէրէք, 2500 ֆրանգ-
հասըլթ օլմուշ տուր: Պիլլէթ իւլա-
րի վիլաեթիլլէր պիւրապէրի Իւրէթ պէյ
իլլէ Պանգը Օսմանի մէմուրընտան
Մ. Գամարա մարիֆէթիլլէր սաթըլմըշ
տըր: Միւմալլէյհիլլամ գաթիլար, 24
սաաթ զարֆընտա քեաֆթէյի պիլլէթ-
լէրի սաթմըշլար, վէ թէպթօ ազա-
մը, Մարքիլլին թէպթօսունա կէօ-
թիլլէն սօգազ, ֆէնէլլէր իլլէ կիւն-
տիլլէ կիպի ալալլալլէլլէր, վէ իլլէ
նէթէր Ժանտարմա, սալթանաթ իւնի-
ֆօրմալարըն կիլլինմիշ, վէ գըլընա-
րըն Էլլէրինտէ ալըզ օլարագ թուրթ-
մուշ օլտուղարը հալտէ, թէպթօսուն
գաաթուսու Էօնիլլտէ տուրմազտա պու-
լունունլար տըր: Բարթէր, պալլընա,
իւնիֆօրմալարընը կիլլիլ վէ Բուսա-
քէլլէրի կիպի Էլլէրինն Էլալլէլլէր
գօյմուշ օլտն գապիլլան իլլէ տօլմուշ
տուր: Պէնտան հաճէթ օլմատըլը իւզ-
րէ, վալի, քեաֆթէյի իւմէրալի ա-
թիլլէր վէ պիւր չօգ ֆաթիլլալար պու
զիլլէթտէ հազըր պունունմուշլար տըր:

Քէզալիլ մուհաթիլլէրէ իտէն օլ-
մագ իւզրէ, Նիւմէրօսու 10 դրուշ օ-
լարագ 4000 Նիւմէրօսու միւրէքքէպ
պիլլէլլէր պիւր բիւտանգ թէթիլլէր իտիլ-
մէսի տիւրիլլէլլէլլէրտէ տիւր: Բիւտանէ:

թէ կէտը, պու բիւսանք, քէմարի զիյնէթէ հիւքիւմէթ գոնաղընտա չէ. քիւնէնք տիր :

«Ենէնի գապթիւնէ նաղըրըմըդ Նա. տիր պէյ, պաղը Էնէմիւնէթի ախը ու կիրիթթիւն իթմիշ օլտուղուլտան, միւսմարիւն զիւստէսիյ Է մէտհ ու սէ. նա իտիւմէքտէ տիր : Սերսէրի մագու. լէսիւստէն օլտան պիր չօգ ատէմէր թու. թուլմուշար տըր, վէ իսթանպուլտան կէլմիշ օլտան պիր խըրսըզ գումբանեա. սը, պիր գաշ հաթթատան պէրու մաշ. պէստէ պուլունմագտա տըր : Գիւլլի. ենէթի գարաղուլար տօլաշմագտա տըր. ար :

«Սօգ աղլարըմըդ թարիթ օլունմագ պիր հալտէ պուլունտուլունտան, կէօ. րիւնիւր քի պէնէտիւնէմիզ սիւքիւրիւ. ճիւ վէ սուլաքընը ամէլէլէր պուլմագ. լըղա միւզթէտիր տէյի տիր : Հէման քեաթթէյի սօգաղարտա քէօքէք վէ. քէտի նաշարը, վէ մէտթէսէլէրին քէ. նարարընտա բիւլիք վէ չէօքիւք եք. ղընլարը, աշըգ լաղըմլար, եքգըգ տի. վարար, վէ եղընթըլար պուլունմագ. տա տըր :

«Պուլղարիսթան վալիի մուվագ. գաթը բըէնի Տօնաուգօթ Գօրսագօթ եագընտա լիվաւտեա կիտիպ, րու. սիւս իքէրաթթուր իլէ կէօրիւնէնք տիր : Վալիի միւշարիլէյն անտէն սօ. րա րոււմէլիի Ծարգիւնէ ամէլէթ իթմէ. յիպ, Սօֆիաեա կէլէրէք Պուլղարիս. թան բըէնսիւնի վիրուտիւնէ ինթիգար, վէ բընսի իսթիգպալ իտէնէք տիր :

«Մէմէլ քէթիւրինէ կէօնտէրիլէնք օլտան վէ Չաթալմագտա պուլունտան միւս. թահթըլ թապուլարընտան տիւնքի կիւն պիր թապուր Տէրիսաատէթէ կէլ. տիկի կիպի, պու կիւն տաւիւր պիր թապուր կէլէնէք, վէ պուլնլար, մախ. սուսէն քըրալանտի վաքօր իլէ եարըն մէմէլէթիւրին ճանիպիւնէ կէօնտէրի. լէնէք տիր :

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պիթարաթըլդա վէ քապէթէ րիւս. յէթէն, չու տիթիւնէ Էնէվապանմէյի տախի տէրճ ու պէեան իտէրիլ :

« . . . Խմագլիւր
Դերիկայ ամոյոյ Յ թուականաւ հրատարակ. ուած պատուական թերթերնուդ մէջ՝ Օ. Ն. Գ. ստորագրութեամբ նամակ մը կար. դացի ձեր զիտողութեամբն հանդերձ . . .

Յիւնէյ գրութիւնը, եթէ թշնամութիւն մ'էր ինձի դէմ, սակայն չաւելի նախա. տիւնը մը կրնար համարուիլ Հայ ժողովուր. դէն՝ որ տասնեութ տարիէ ի վեր անընդ. հատ իւր ներկայացումներովն Հայ ճակտին նախատիւնը բերող վարչութիւն մը չտա. պալէ եւ կամ անոր փոխարինը ընթացքը չըկատենէ . . . Պ. նամակագիրը կ'ըսէ թէ՝ «Տիգրան Բ. ի աղբարարութեան մէջ խա. ղին անունը փոխուեր և չաւ մը ածական» ներ տրուեր է, ժողովուրդը խաբելու և անոր ստակները կորցելու նպատակաւ . . .

Ինչ անտանելի զրպարտութիւն իմանձ. նուրութեանց դէմ : Միթէ կարելի է որ թատրոնի վարիչ մը թատերերգութեան մէջ անունը փոխէ և զայն ուղածին պէս մկրտէ, առանց հեղինակին հաճութեանը :

Եւ միթէ հեղինակ մը իրաւունք չ'ունի իւր մէկ գրութիւնը ուղածին չափ սրբագ. րելու եւ ուղած անունովն յորժորջելու . . . Գալով խաղին վերջի արարուածին մէջ ներ. կայացուած անճոռնի պարին . . . իրաւ է որ ուրիշ անգամներ այն տեսակ պարերը պար. չուհիք (պալէթ) կը ներկայացնէին, որ կար. ծեմ պ. նամակագիրն ըմպն ունէր յորմար կ'ըլլար, բայց ոչ բարոյական . . . իսկ պ. Մնակեանն տեսարանէն առնել քայլին եւ վերնատունէն նետուած ֆաշիլ թէն հան. քիսակնաց աղուազոյն մասին զայրոյթ պատճառք, սակայն ո՞վ ըսաւ թէ՝ վար. դովեան բուրովին անտարբեր կեցաւ այն տեսարանին . . . եւ եթէ խիստ քիչ ան. գամ սոյ կերպ անտեղութիւնը սպրդած

է թատրոնիս մէջ, այն ալ թող լաւ յիշէ Պ. նամակագիրը որ՝ ոչ թէ իմ սովորական ներկայացմանց գիւրերնը, այլ՝ ընդհան. րապէս նպատիկ յատկացեալ երեկոյթնե. րուն պատահած են, յորում նպատակաւ. րաւնէրէն ոմանք մեծ բազմութիւն մը հա. ւաքելու նպատակաւ այնպիսի ներքի պա. կասութեանց տեղի տուած են, կարծելով թէ՝ ժողովրդեան ըմպն համեմատ կը գոր. ծեն : Դերիլ կըսեմ, քանզի միշտ ալ յա. ջողած են այսպիսի չաղակրատ աղբարա. րութեամբ եւ այլանդակ ներկայացումնե. րով մեծամեծ գումարներ եւ հասոյթներ ընձեռել . . . որուն վարդուկեանն երբէք չէ զիջած, թէլ պետեւ զիպատու ուրեւն ալ՝ չկրնար բռնադատել որ՝ ուղած խաղն չ'ընտրէ, եւ կամ սա ձեւ նա ձեւ աղբա. րարութիւն չհանէ, քանի որ բարոյականի կառավարութեան եւ անձնականի մը դէմ ալ չէ : Դա մանաւանդ ներկայացումն ըստ աղբարարութեան աւարտելէն վերջն էր որ՝ մէկ քանիներ աղբարարութեանէն դուրս պահանջումներ ընել սկսան, ինչպէս որ մեր խեղճ թատրոնին մէջ շատ անգամ կը պա. տահի այս անտեղութիւնը, վարչութեան ճգնանք եւ ամեն ջանքն հակառակ . . . սմանք՝ Այ, Այ՛ ոմանք՝ Փիլի, Փիլի ոմանք՝ «Շիքօ», «Շիքօ» պոսալով սոսկալի սուլել. ներ, եւ ծախարարութիւններով կը պօռ. չտէին, եւ երբ աղմուկը դադարեցնէին ան. կարելի եղաւ, անձամբ տեսարան գալովս այս առաջարկութեան անտեղութիւնն ու անկարելութիւնը հանդիսականաց կ'աղ. րարարէի ամանանցի օգնականներէն աղիւ. եւ խոհեմ երիտասարդ մը բոլոր այս ան. տեղի առաջարկութիւնը ընդունելուն դա. տը մէկ խօսքով վատկեցաւ, աղբարարու. թիւն ինձ երկնցներով՝ «Հո՛ս» «գէշ ատե. նը» «Պ. Մնակեան և Պ. Մատթէոսեան պիտի երգեն գրուած է», «Եւ Մնակեա. նը, ինչո՞ւ միտեղ չ'երգեն» ըսաւ : Թէն ժողովրդեան իրաւունքը, Մատթէոսեանին մինակ երգելու եկած ատենն էր եւ ո՞չ թէ՝ երգը Մատթէոսեանին մինակ երգելէն վեր. ջը կրկին Մնակեանին ալ միտեղ երգելն պահանջել . . .

Ես՝ իսկոյն ետ քաշուեցայ «Շա՛տ աղէկ, չա՛տ աղէկ, քիչ մը համբերեցէ՛ք» ըսելով եւ անմիջապէս Մնակեանը գտայ, տեսա. րան բերի, իւր պարտքը կատարել տարու համար : Պ. Մնակեան, որ բեմին վրայ իւր պարտքը միայն կատարելու պարտաւոր է, գործած պակասութիւնը պարտկելու եւ ծածկելու պատրուակաւ, այնպիսի անճոռ. նի երգեր երգեց, որ եթէ վարչութիւնը Յ Վարդուկեան չ'ըլլար, թատրոնը կ'իմն 'ի վեր կը տապալէր եւ յիշեալ գիւրն ալ՝ րաւական անտեղութիւն կրնար պատահիլ :

Բայց աւելի զարմանալին այն է որ՝ Պ. Մնակեան զերացոյցի պաշտօն ունենալով բեմին վրայ, ինչպէս կ'ըլլայ որ՝ Տիգրան Բ. ի փորձին օրերով ներկայ կը գտնուի և հեղինակին ու վարչութեան պաշտօնա. պէս չ'աղբարարել թէ՝ «այս գրութիւնը աննեղականալի է» և թէ՝ «այս պարը ան. ճոռնի է» և այլն և այլն ու ներկայացման գիւրը «Գէշ ատենին» երգին մէջ չը զըտ. նուրուն պակասութիւնը գոցելու պատ. րուական կերէի ժողովրդեան առջև ուղա. կի Գալմեմեանը և անուղղակի կերպով հե. ղինակն ու վարչութիւնը կը բաժարէ, և Ալթունեան ընկերութիւնը կործանող համ. բաւաւոր դերասանին դերը խաղալ կերա. ղէ . . . Ես համբերեցի այն գիւրը ի պատիւ աղին. հանդիսականաց, ուր Պ. Մնակեան Գալմեմեանի դէմ նախանձէն զրգուեալ ատելութեան կիրքը յագե. ցնէ : (Որովհետեւ նոյն գիւրուան ներ. կայացման հասոյթը, իրեն ընկերակից թատերաբեմի տնօրէն Պ. Տիգրան Գալմ. ճեանի նպատին կը վերաբերէ) :

Պ. Մնակեան ազատ էր և միշտ ազատ է լրագրի միջոցաւ ժողովուրդը լուսաւորել և այս տեսակ շառլաթան աղբարով տըր. ուած ներկայացումներն ժողովուրդը խա. բեւու միջոցներ են և այլն և այլն ըսել, սակայն թատերաբեմին վրայէն՝ ժողովուր. դը գրգռելու հեղինակ մը անպատուելու և իւր ընկերը մատնելու կիրքով դատար. կաքանութիւն ընելու երբէք իրաւունք չու. նէր և չը կրնար ունենալ : Եթէ երկրին կառավարութիւնը, թատրոնի համար օշէնք մ'ունենար . . . (որ ներկայացուցած ա. ղերսագրէս և անընդատ թախանձանքնե. րէս չարժեալ՝ քիչ ատենէն յուսամ թէ ունենայ) Պ. Մնակեանն եթէ այս անտե. ղութիւնը ուրիւ երկրի մը մէջ գործեր, այն ատենը Պ. Օ. Ն. Գ. պիտի հասկնար թէ՛ ո՞վ է Հայ ճակտին նախատինք բերողն ո՞վ է ժողովուրդը խաբողն և ո՞վ է ժողու.

վուրդին ստակը կորցողը . . . : Իսկ ես, որ 18 տարիէ ի վեր, այն ամեն տառա. պանաց համբերեցի, և դարձեալ պիտի համբերեմ և շարունակեմ, իմ բարոյակց և ընտիր ու պարկեշտ ներկայացումներ, մինչև որ կառ. վարութիւնն ու ժողովուր. դը զգայ թատրոնին կարեւորութիւնն ու յարգը, ճանշնայ և խրախուսէ անոր անձ. նուէր աշխատողները : Առիթ չտայ անա. ռակներու որ՝ իւր թատրոնին անձնուէր վարիչը այսպէս նախատեն ու զրպարտեն և Հայ ժողովուրդը Հայ թատրոնին դէմ վշտացնեն :

1879 ապրիլ 16 Տնօրէն Արմէն Թուրք
Թ. Օսմանիէ Թատերաց
Յ. Վարդուկեան

ԷՐՄԷՆԻ-ԳԱԹՈԼԻԲ ԲՐՈԹԷՍԹՈՆԱՄԷՍԻ

Տէրիսատէթտէ մուգիմ տիւէլի մուազգամա սէֆարէթիւրինէ, միլէ. թիմիլին Գաթօլիք-Անթիւրէվէրսիւսթ գըսմը Դարաթընտան, պուլունտան ագ. տէմ թագտիմ օլունտան վէ սուրէթի լէվընթ Հէրըլտ զաղէթասընտա կէօ. րիւլէն բրօթէսթօնամէնին սուրէթի միւթէրճէմէսի տիր :

Ասայէթու Էֆէնտիմ հազրէթիւրի, Տէրիսատէթ Էրմէնի-Գաթօլիք ճէօմաթը, կէրէք Չաթը ասըլանէ. լէրինիլէ վէ կէրէք հայմէթու . . . հիւսիւմէթինին նազարը տիգգաթընա իֆատաթը ամիւնէյի արդ ու պէեան իտէր :

Պուլունտան թագրիպա էլի սէնէ ագ. տէմ, ետին 1830 սէնէսիւտէ. Էրմէնի-Գաթօլիք ճէօմաթը, Էրմէնի-Լու. սաւորչական բաթրիլի հիւքիւմէ. թինտէն այրըլտըղընտա, րում վէ Էր. մէնի բաթրիլիլէրի միսիլու, քէն. տինին ատաթ վէ նիզամաթը Ծարգի. եսիւնի, լիւսանըն, միլիէթիւնի, հիւ. քիւմէթի րուհանիէսիւնին իսթիգա. լիւնէթինի, բաթրիլիլին վէ բիսգօպու. լարըն ինթիսապը, վէ մէքեթիւպ վէ թէէսիւսաթը րուհանիէսիւնին իտարէ. սի խուսուսըրընտա օլտան հուգուգու. նու թէմամէն մուհաֆաղա իտէրէք, պիր ճէօմաթը մախսուէ թէնըլիլ իյ. լէմիշ տիր : Իպուլ շարթար իլէ, ճէօ. մաթը մէքըլերէ, 1246 սէնէյի հիւ. րիւնէսիւնին 21 բէնէպթարիլիլ իրատէ. յի մախսուսէսի ահքեամընճա թաղա. ֆը հիւքիւմէթի սէնիլյէտէն թանը. լըպ, թէէսիւս վէ պինա իտիլմիշ, վէ 1867 սէնէսի յուրիսիւնին 12 սինէ գա. տար իտարէ օլունմուշ իքէն, րում քիւրսիսիւնին մէնաֆիլինէ քէնտիլի սուլմուշ օլտան վէ անըն միւթի պիր ա. լէաթը պուլունտան մօնսէնեօր Հասուն, ուսուլը ճարիւնէ իգթիլիպսընճա, միլ. լէթ թարաթընտան ինթիսապ օլուն. մագսըղըն րումաեա կիթմիշ, վէ օրա. տա Բէվէրսուրուս կոնգակընը գապուլ, վէ միլէթիւնին քիլիսէսիւնին, վէ Էհա. լիսիւնին մէնաֆիլինի ֆէտա իտէրէք, մէքըլը կոնգակը իճրա իթտիլմիշ, վէ եէմին իթմիշ, վէ իհթիքեաթը գալպէ կիրիթթար օլմաեարագ, մէ. նաֆիլի մէքպուրէյի Բաբանըն վէ Բօ. մա քիւրսիսիւնին միւրատընա վէ քէյ. ֆինէ ֆէտա իլլէմիշ, վէ ագայիտի տի. նիւն իլէ բաթըլըղըն ուլուկիւնէթի էօր. թիւսիւ տլթընտա օլարագ, Ղարպ քի. լիսէսի բաթրիլի մագսմընտա ատա օ. լունան Բաբանըն բաթրիլիք հիւքիւ. մէթինի, Ծարգըն Գաթօլիք քիլիսէ. սինէ իտիլա իթմիշ տիր : Վէ պու տէ. րէնէ թէօհմէթի պիր թէրքի մէնա. ֆիւնէ միւքեաֆաթէն, միւշարիլէյն Հասուն, բաթրիլի իւնվանընա նայիլ օլ. մուշ, վէ քեաթթէյի ուսուլը ամի. գաթըլ խիւաթընտա վէ խարիճի գայ. տէ օլարագ, մէմուրիւնէթ իհրազ իլլէ. միշ տիր : Հալ պու քի Ծարգ Բիլիսէ. սիւնին րուհունա, գալմանիլինէ, բաթ. րիլիք հիւքիւմէթինէ, ճէօմաթաթ.

լարըն թանգիւմաթընա, վէ Ծարգաթա րուհանի վէ ճիւսմանի իգթիտարըրըն թապի օլտուգլարը գալպիտի ու. մուլիւնէնէ, վէ հաթթա Էօթէտէն պէրու հուրիւնէթի րուհանիէնէ րիւսէթ, վէ հուրիւնէթի մէքպուրէյի իճրա իտէրէք, տայիմա, մէմալիքի Օսմանիէտէ պուլունտան միւլթէ. լիթ ֆիլիսէլէրին սէրպէսիլիէթ վէ միւսալաթընը մուհաֆաղա իտէլէմիշ, վէ հէր գէման պու Բիլիսէլէրի, զիքը օլունտան Էնէպիլի միւտալիլէսիւնէ գար. չը միւտաֆաթ իթմիշ, վէ տայիմա, անլէրին հուգուգը ինթիսապարընը վէ իտարէյի տաիլիլիէլէրինի, ալլը. խուսուս սուրէթի մէյրուտա մանսուպ վէ քէնտի թարաթընտան մուսատաթ գաթրիլիլէրի հիւսանէ իլլէմիշ օլտան հիւքիւմէթի Սէնիլյէնի հուգուգը հիւքմիւսիլինէ պիլէ մուղայիլ պու. լունտան պէօյլէ պիր եէնի իճատ, ճէօ. մաթը Էսասէն թահթը մուլաթա. րաեա գօյմագտա պուլունմուշ տուր :

Ֆիլվագը, հիւ պիր բաթրիլի Էմա. լի եօգ տուր քի, ճանիպի հիւքիւմէ. թի Սէնիլյէտէն բաթրիլիք րիւթ. պէսիլի ալմըշ օլտուգու հալտէ, պու րիւլթպէ, ինթիսապը միլի էստըր իւ. ղէրինէ միւլթէնի օլմաթըն, վէ հիւ. քիւմէթ տախի չիմտիլիէ գատար, հէր քիմ օլուր իսէ օլուն, էվլէնէ ճէօ. մաթըն ինթիսապը վուգու պուլ. մագսըղըն, տողընտան տողըն քիմ. սէնէ բաթրիլի իւնվանը վէ սքֆաթը վլլմէքիլք հագգընը քէնտիլիէ հասը իլլէմէմիշ տիր :

Էդհիւմէ Բէվէրսուրուս կոնգակը, պալէտաթ պէեան օլունտան էսաս վէ մուաֆիւսաթը թէնճալուգ իտէն, վէ պա խուսուս չիմտիլի միւնաղաթ վէ միւպաեէնէթի Էֆքեարը հասըլ իթ. միշ օլտան խուսուսաթը ամիւնէյի հա. վի տիր :

1. — Բաբա հազրէթիւրի Էհալիլի վէ րէհապիլին սընթընը, ֆիլիլիւսաթի ֆաթտիս իտիլմիշ օլտան պիր հագգը գատիմտէն, ետնի քէնտիլին բաթրիլի վէ բիսգօպուլարըն ինթիսապ հագ. գընտան մահրում գըլմագտա տըր :

2. — Վէ բաթրիլին ինթիսապընը բիսգօպուլարա հասը իթմէք իսթէ. յիպ, բիսգօպուլարըն ինթիսապ վէ թատիգիլին քէնտուլէ թախսիս իլլէ. մէքտէ տիր :

3. — Բէգալիք բաթրիլի նասպը, թատիգիլ, վէ բաթրիլիլի ուլթուգու իթասը հագգընը քէնտիլի սագ. լումագտա տըր :

4. — Բիլիլինէ, մանտիթըր, մէքթէպ, խաթախտան վէ սայիլ պու միսիլու քեաթթէյի միւնտիսաթը խայրիլէյի իտարէ իթմէք հագգընը քէնտիլիէ հասը իլլէմէքտէ, վէ բաթրիլիէ եա. լընըլ պիր լութթ մագալընտա, անլէ. րին նայիլիլիէթ վէ իսթիմալի իթիլիւս. ղընը վէրմէքտէ տիր :

5. — Բաթրիլի, Էօթէտէն պէրու թանըլմիշ օլտան պիլիւմէ իսթիսապթ վէ հուգուգուլունտան, վէ բիսգօպուլա. րը թատիլի իգթիտարընտան մահրում գըլմագտա, հիւքիւմէթինի թահտիտ իլլէմէքտէ, վէ քէնտիլին րէսմի եէ. միլլէր իլէ պաղամագտա, վէ հագգը. գաթը հալտէ, եէրինէ Ղարպ բաթ. րիլիլի հիւքիւմէթինի գայիմ իլլէ. մէք իւղըն, Ծարգ բաթրիլիլի քիւր. սիւնին վէ բաթրիլիլիլիլի մահվ իթ. մէքտէ տիր :

6. — Շիմտիլիէ գատար Ծարգ քի. լիսէսիւնտէ մէրի իւլ իճրա օլտան միւլթէ. ատտիտ աւաթ վէ գալմանիլիլի մուհիւմ. մէյի մահվ, վէ անլէրին եէրինէ Ղա. թին քիլիսէսիւնէ մախսուս գանուլար գայիմ, վէ պու վէնէ իլլէ, Գաթօլիք. իլիք պէհանէսիլլէ, Ծարգըն իրիւթի. ւան Էհալիլիլի իւղըլինէ, Ղաթիլիլիլի

